

*Енциклопедія в перекладі з давньогрецької "коло наук",
сукупність наукових знань з різних галузей життя...*

Загально визнаними ознаками енциклопедій є доступність викладу, лапідарне подання інформації (лаконічно та виразно), наукова достовірність, позадискусійність тексту (відсутність контраверсій і суперечливих трактувань). Останні два пункти пояснюють, чому енциклопедії не можуть бути одноосібними, а потребують великого колективу авторів із найвищою науковою кваліфікацією.

Видання енциклопедичного змісту мусять відповідати чітко артикульованим стандартам. Вони не мають містити суперечливих даних, контраверсій, політичних уподобань, упереджень, особистих авторських суджень тощо.

До вимог у справі підготовки енциклопедичного видання належать: 1) алфавітна побудова книги; 2) пояснення вжитих скорочень; 3) структура подання статей до енциклопедії, їх визначений обсяг та жорсткі текстові параметри; 4) академічний рівень редакційної ради; 5) висока якість поліграфічного виконання.

Варто наголосити, що зазвичай енциклопедії видаються у декількох томах. Великими вважаються видання, що уміщують 12 і більше томів, до малих відносяться енциклопедії, що складаються не менш, ніж з 7-ми томів, короткими називають видання, що налічують 4—6 томів. Енциклопедії 1—3-томні класифікуються як довідники чи словники. Виходячи з цього, єдиною великою енциклопедією, виданою за часів незалежності, є 24-томна "Енциклопедія сучасної України", що стала спільною працею Інституту енциклопедичних досліджень НАН України та Наукового товариства імені Шевченка. Серед великих галузевих енциклопедій — 20-томна "Велика українська юридична енциклопедія", видана впродовж 2016—2019 рр. Національною академією правових наук України.

За підрахунками провідного бібліографа Книжкової палати України О.М. Устіннікової, обсяг книжкової енциклопедичної продукції, виданої в Україні за роки незалежності, сягає 5 тисяч одиниць. Це зібрання складають книги, що їх видавці й автори так чи інакше позиціонують як енциклопедичні видання. Безумовно, має місце дещо легковажне ставлення до терміну "енциклопедія", адже, в ідентифікації значної кількості видань коректніше вживати "довідник", "словник", "порадник", "помічник", "інструктор" тощо. Лише незначна кількість з названої друкованої продукції відповідає енциклопедичним вимогам. Передусім це видання інститутів НАН України: Інституту енциклопедичних досліджень, Інституту історії України, Інституту мистецтвознавства, фольклористики, етнографії імені М. Т. Рильського, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інституту держави і права імені В. М. Корецького, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса та ін.

В експозиції тематичної виставки "Енциклопедії незалежної України" представлено 144 одиниці друку, що за назвами складають 75 позицій. Серед останніх як універсальні видання ("Енциклопедія сучасної України", "Енциклопедія українознавства", "УСЕ (Універсальний словник-енциклопедія)", "Велика українська енциклопедія", "Велика сучасна енциклопедія" тощо), так і галузеві ("Енциклопедія історії України", "Велика українська юридична енциклопедія", "Юридична енциклопедія", "Українська музична енциклопедія", "Українська фольклористична енциклопедія", "Шевченківська енциклопедія", "Українська дипломатична

енциклопедія", "Українська етнокультурологічна енциклопедія", "Екологічна енциклопедія", "Економічна енциклопедія", "Велика українська кримінологічна енциклопедія", "Енциклопедія міжнародного права", "Літературознавча енциклопедія", "Енциклопедія державного управління", "Геополітика" тощо).

Виставка засвідчує активність у процесі вітчизняного енциклопедичного творення не тільки дослідних установ Національної академії наук України, а й навчальних закладів IV рівня акредитації, зокрема: КНУ ім. Тараса Шевченка, Національної академії державного управління при Президентові України, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Національного університету "Києво-Могилянська академія". У цій творчій когорті — Національний фармацевтичний університет, Карпатський університет імені Августина Волошина, Університет "Львівський Ставропігіон" та інші. Так, за підтримки "Львівського Ставропігіону" було видано першу в Україні енциклопедію, присвячену громадсько-релігійній організації "Львівське Успенське братство" (1439—1778).

Активною діяльністю у вітчизняній енциклопедистиці позначилася й Книжкова палата України. Її вагомим внеском стала 2-томна "Енциклопедія Трипільської цивілізації" (Київ, 2004), видана під патронатом Міністерства культури і мистецтв України та Національної комісії у справах ЮНЕСКО. У співпраці з Міжрегіональною академією управління персоналом Книжкова палата України видала "Енциклопедію для видавця та журналіста" (Київ, 2010).

Результативну енциклопедичну роботу в різні часи також виконували Українська академія аграрних наук (за її кураторства у Білій Церкві впродовж 2002—2009 рр. виходили томи практичної енциклопедії "Картопля"), Академія педагогічних наук України (її зусиллями у 2008 р. було видано "Енциклопедію освіти"), Державна архівна служба України (у 2008 р. вийшла "Українська архівна енциклопедія"), Національна академія медичних наук України (у 2019 р. під її егідою вийшов енциклопедичний біобібліографічний довідник "Медицина України в персоналіях"), Національна академія мистецтв України (у 2013 р. під її патронатом побачила світ 5-томна "Українська етнокультурологічна енциклопедія"), Інститут біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (з 2006 р. видає енциклопедичний довідник "Державні нагороди України"), Національна академія правових наук України (зусиллями її фахівців у 2021 р. було видано "Енциклопедію соціогуманітарної інформології").

Серед видавців енциклопедичних праць незалежної України є також різноманітні громадські організації. Заснована у 1991 р. у Києві недержавна Українська академія наук за сприянням діаспори двічі перевидавала 3-томну "Енциклопедію народної медицини", а Мистецький благодійний фонд імені Михайла Бойчука посприяв друку "Енциклопедії Бойківщини", що вийшла в київському видавництві Юрка Любченка у 2016 р.

Великий сегмент енциклопедичної літератури, виданої за роки незалежності, призначений дитячій аудиторії, а саме: "Енциклопедія українознавства для школярів і студентів" (Донецьк, 2001), "Правова енциклопедія школяра" (Київ, 2005), серія книжок з дитячої бібліотеки "Я пізнаю світ" ("Ботаніка", "Міфологія", "Релігії", "Українська література до 20-х рр. XX ст."), що виходили впродовж 2004—2006 рр. у київському видавництві "Школа". Виданням дитячих енциклопедій опікувалися харківське видавництво "Фоліо" ("Країни світу. Азія" (2008),

"Природа. Екологія (2008)) та сімферопольське видавництво "Таврида" ("Спорт: енциклопедія для дітей середнього шкільного віку" (2012)).

Експозиція виставки також уміщує велику кількість довідникових видань прикладного характеру, а саме:

— із питань народної медицини: "Енциклопедія народної медицини" (Львів, 2006), "Сімейна медицина" (Київ, 2005), "Велика енциклопедія народної медицини" (Донецьк, 2010), "Стисла енциклопедія народних методів самолікування" (Донецьк, 2010), "Золоті рецепти української народної медицини" (Київ, 2010);

— із проблем присадибного господарства: "Сучасна енциклопедія пасічника" (Донецьк, 2004), "Енциклопедія сучасного виноградарства" (Донецьк, 2012), "Енциклопедія рослин садових та кімнатних" (Донецьк, 2013), "Енциклопедичний довідник з бджільництва" (Київ, 2015), "Енциклопедія птахівництва від А до Я" (Харків, 2016);

— із популярних у народі дозвіллевих практик ("Сучасна енциклопедія любителя кішок" (Донецьк, 2004), "Сучасна енциклопедія рибного лову" (Донецьк, 2005), "Кишенькова енциклопедія грибника" (Львів, 2009), "Нова енциклопедія кімнатних рослин" (Київ, 2015), "Здоров'я. Біохімія. Спорт: енциклопедія успіху" (Харків, 2020)).